

Hlediska pro rozbor a hodnocení vyučovací hodiny (vyučovacího pokusu):
(Vyplní student při hospitaci u cvičného učitele, případně při vyučovacím pokusu studentského kolegy)

Příklad č. 1

Protokol pozorování zaměřeného na průběh a fáze vyučovacího procesu:
(Švec a kol., 1996, s. 15-18)

Předmět:

Ročník - třída (příp. jméno vyučujícího):

Téma:

Datum hospitace:

---

1. Přípravná fáze vyučovací hodiny (plánovaný průběh hodiny) - sledovat:

- jak byl stanoven výukový cíl (doslovná formulace)
- jaký typ cíle učitel (dále též student učitelství) zvolil a proč
- vymezení učiva, základní učivo
- zvolené vyučovací metody a formy a základní metodický postup

2. Realizační fáze (průběh hodiny, tj. motivace, expozice, fixace) - sledovat:

- zda učitel připravil žáky vhodně psychicky na učení (motivace)
- jak sdělil učitel žákům cíl vyučovací hodiny (doslovně)
- jak využíval cíle k řízení učebních činností žáků
- jak učitel sděloval nové učivo (použité metody a formy)
- jak odlišil základní, rozšiřující, příp. prohlubující a doplňkové učivo
- jaké byly jeho typické otázky
- jak navozoval samostatnou aktivitu žáků, v jaké kvalitě a rozsahu
- zda zapojoval do činnosti všechny děti
- jaké typy učebních úloh žákům předkládal, jaká byla jejich poznávací náročnost a variabilita
- jaká byla převládající činnost učitele
- jaká byla převládající činnost žáků
- jak byla využívána učebnice, příp. jiné texty nebo materiály, pomůcky - výzvy k práci s učebnicí (doslovně), organizace práce s učebními pomůckami
- domácí úkol - zda byl zadán v souladu s výukovým cílem a učivem

3. Kontrolně hodnotící fáze - sledovat:

- jak byly zaměřeny otázky učitele při zkoušení a opakování - na pamětní zvládnutí učiva, na pochopení vztahů a souvislostí, na aplikaci poznatků.
- zda mělo zkoušení charakter vytváření zpětné vazby (pro učitele i pro žáky) s ucelenou myšlenkovou strukturou, nebo mělo roztráštěný, epizodický charakter.
- zda mělo zkoušení a opakování jasný cíl, propojený s cílem hodiny.
- zda hodnocení výkonů bylo objektivní, spravedlivé, učitelem zdůvodněné.
- jak reagoval učitel na chybu žáka, zda jí dokázal didakticky využít.

- jaká byla atmosféra při zkoušení (stres, napětí, "osudovost" výsledku, nebo pohoda, uvolnění, podpora), orientace učitele na znalosti, nebo naopak na chybu (zkoušel, co žáci vědí - nebo co nevědí, se snahou "nachytat" při neznalosti
- jak zhodnotil učitel výsledky učební práce v hodině z hlediska výukového cíle.
- zda zapojil do hodnocení i děti a nakolik je vedl k sebehodnocení.

4. Celkový dojem z vyučovací hodiny

- jaká byla celková atmosféra hodiny (kladně podněcující, či ne).
- jak se podařilo učiteli žáky zaujmout
- jaká byla celková aktivita žáků v hodině a jak ji učitel navozoval a využíval
- zda diferencoval učitel požadavky na žáky s ohledem na jejich možnosti a zvláštnosti (individualizace)atd.

Příklad č. 2

Protokol pozorování zaměřeného na hlavní proměnné (kategorie) ve vyučovacím procesu (lze vybrat jen některé a abstrahovat od jiných, u vybraných kategorií se potom předpokládá hlubší analýza a detailnější diferenciací) - s využitím požadavků na rozbor a hodnocení vyučovací jednotky J. Maňáka, In: Blížkovský a kol., 1984, s. 247).

Předmět:

Ročník, třída, jméno vyučujícího:

Téma:

Datum hospitace:

1. Vyučovací hodina, její typ, druh organizační formy.

Formy použité uvnitř vyučovací hodiny, jejich adekvátnost cíli a obsahu.

2. Cíl vyučovací hodiny

Jeho adekvátnost, formulace (v jazyce žákova výkonu a se zaměřením na změny a zdokonalení, kterých se má v hodině dosáhnout), práce učitele s cílem v průběhu hodiny, využití cíle při závěrečném hodnocení hodiny a posuzování výsledků výuky v hodině, důraz na sebehodnocení žáků vzhledem k cíli.

3. Organizace vyučovací hodiny

Zahájení a ukončení, kontrola úkolů, organizace zkoušení, časové proporce ap. Racionálnost organizace, využití vyučovacího času.

4. Průběh vyučovací hodiny - uplatnění fází podle typu

- a. motivace - vzbuzení zájmu, aktivita a angažovanost žáků
- b. expozice - předkládání učiva s využitím názorných postupů (vnímání předmětů a jevů), případně v procesu aktivního zkoumání a bádání, řízení pojmotvorného

procesu při učení žáků, vytváření dovedností a návyků. Pestrost, zajímavost, dynamičnost

- c. fixace - upevňování, opakování a procvičování (metody a formy)
- d. diagnóza - ověřování, zkoušení a hodnocení (metody a formy)
- e. aplikace - typy učebních úloh, obsahová blízkost, zajímavost, přiměřenost, spojení se životem.

Další inspirace - viz výše - protokol č.1

5. Obsah - metodické ztvárnění učiva

adekvátnost žákům, respektování parametrů optimální osvojitelnosti učiva (Helus, 1989, s. 18)

- rozsah - množství toho, co je třeba zvládnout
- srozumitelnost - přístupnost chápání žáků
- výstavba učiva - logická struktura, provázanost, souvislost s pojmotvorným procesem
- náročnost - míra způsobilosti učiva vytižít osobnost učícího se, plně ji zaměstnat
- zajímavost - návaznost učiva na zájmy a potřeby dětí
- výběr a zprostředkování základního učiva

6. Použité metody a postupy

Promyšlený systém metod a metodický postup z hlediska jejich účinnosti.

7. Využití pomůcek

Tradiční a moderní didaktická technika, obraz, tabule, práce s učebnicí.

8. Styl učitelovy práce

- způsob jeho komunikace se žáky, její úroveň, otázky, příkazy, podněcování žáků, snaha o dialog
- výrazné osobnostní rysy, tvořivost (originalita, pružnost, dynamičnost, divergentní myšlení, časté zařazování problémového vyučování, dostatek prostoru k zaujímání stanovisek a vyjadřování názorů pro žáky, podpora jejich samostatnosti, ale i vysoké míry zodpovědnosti, vedení žáků k sebekontrolě a sebehodnocení, důraz na aktivitu žáků, rozvíjení jejich tvořivosti), učitelova schopnost sebereflexe
- psychická vyrovnanost, pedagogický takt, optimismus
- schopnost pozorovat, diagnostikovat, získávat, řídit, uplatňovat individuální přístup
- řeč a vyjadřovací schopnosti, mimika, gestikulace, vystupování, zevnějšek, celkový dojem
- celková profesionální úroveň, metodická obratnost

9. Činnosti učitele

- jejich popis
- analýza z hlediska adekvátnosti vzhledem k cíli, obsahu a žákům
- využití časových a organizačních možností

10. Činnosti žáků (případně projevy chování žáků)

- jejich popis a analýza ve vztahu k cíli, příp. k záměrům (pokynům) učitele
- celková hladina žákovské aktivity a její kvalita
- zájem o poznávání a učení
- úroveň jejich vědomostí a dovedností
- úroveň myšlení a speciální schopnosti
- stupeň samostatnosti
- úroveň vyjadřování
- pracovní kázeň

11. Klima ve třídě (pracovní klima)

- komunikační atmosféra, otevřenost, vstřícnost
- přiměřenost nároků na žáky
- podněcující, stimulující sociální prostředí ve třídě
- tendence spolupracovat a vzájemně si pomáhat a vytvoření podmínek pro realizaci této tendence ze strany učitele i žáků
- uplatňování individuálních zřetelů v práci se žáky, důraz na optimální osobnostní rozvoj každého dítěte
- respektování psychohygienických pravidel, přestávky, změny v činnosti, adekvátní tempo práce

12. Prostředí výuky

- připravenost, praktické řešení prostorových možností
- estetičnost
- pořádek, účelnost ("pracovní nepořádek" není nepořádek !)
- osvětlení, teplota, čistý vzduch

13. Učitelova příprava na vyučování

- perspektivní a bezprostřední příprava, úroveň plánování
- racionálnost, efektivnost, účelnost, promyšlenost

V systému přípravy budoucích učitelů je zařazena hospitační (náslechová) činnost jako velmi důležitý zdroj jejich pedagogických - byť latentních - zkušeností. Stejně důležitá je supervize cvičného učitele u praktikujícího studenta, při níž je hospitační činnost stěžejním prostředkem. Je jisté, že při ní nelze zůstat jen na úrovni konstatování viděného, ale je nutné zaměřit se na zjišťování příčin, vztahů a souvislostí sledované pedagogické aktivity.